

Добровольська С.Р., здобувач[©]
Львівський національний аграрний університет

СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ В РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Проведено аналіз структурних зрушень у розвитку тваринництва в сільськогосподарських підприємствах Львівської області. Визначено показники динаміки обсягів виробництва продукції, поголів'я тварин. Виявлено основні причини занепаду тваринництва в сільськогосподарських підприємствах. Розроблено шляхи відродження галузі.

Ключові слова: тваринництво, сільськогосподарське підприємство, поголів'я тварин, виробництво продукції.

Постановка проблеми. Тваринництво належить до основних галузей сільського господарства. Його основне функціональне призначення полягає в забезпеченні населення молоком, м'ясом, вовною, яйцями тощо. Однак впродовж останніх років у його розвитку намітилися негативні тенденції. Змінюються не тільки обсяги, але і структура виробленої продукції, які не завжди відповідають потребам населення регіону.

Аналіз останніх досліджень. Окремі сторони досліджуваної проблеми знайшли відображення в наукових публікаціях [1-5]. Однак не всі її аспекти розглянуто детально, з виділенням основних чинників, які викликали існуючу ситуацію.

Мета статті. Метою даної статті є виявлення тенденцій у структурі розвитку тваринництва в регіоні та окреслення напрямів відродження галузі в сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу. У розвитку тваринництва у Львівській області протягом 2000-2009 рр. відбулися суттєві зміни. Обсяг виробництва м'яса (в забійній вазі) в усіх категоріях господарств збільшився з 105,3 до 155,9 тис. т, тобто на 48,1%; пташиних яєць – з 465,9 до 571,5 млн. штук, тобто на 22,7%. Разом з тим, виробництво молока за цей час зменшилося з 1032,0 до 682,5 тис. т (на 33,9%).

Основними виробниками продукції тваринництва залишаються дрібні натуральні чи напівнатуральні особисті селянські господарства. Їхня питома вага у виробництві продукції в усіх категоріях господарств у 2009 р. складала: м'яса всіх видів – 62,3%, молока – 96,4%, яєць – 76,1%. Однак питома вага виробленого в особистих селянських господарствах пташиного м'яса впродовж 2000-2009 рр. скоротилася з 95,7% до 19,3%. Загалом у 2009 р. з розрахунку на одну особу у всіх категоріях господарств Львівської області було вироблено 42,1 кг м'яса та 267,5 кг молока, що значно менше від рекомендованих медичних норм.

Виробництво молока в сільськогосподарських підприємствах протягом 2000-2009 рр. скорочувалося катастрофічними темпами – з 66,0 до 24,7 тис. т (табл. 1). Виробництво ж птишиних яєць збільшилося з 55,3 до 136,5 млн. штук, або ж у 2,5 разів, а виробництво м'яса – з 11,0 до 58,8 тис. т, або ж у 5,3 разів.

Таблиця 1

Виробництво основних видів продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах Львівської області, тис. т

Вид продукції	2000р.	2005р.	2007р.	2008р.	2009р.
М'ясо (у забійній вазі)	11,0	14,1	39,4	52,6	58,8
у тому числі:					
яловичина і телятина	9,7	3,8	4,8	3,5	3,7
свинина	0,7	2,0	4,4	5,1	9,1
м'ясо птиці	0,5	8,2	30,1	44,0	46,0
Молоко	66,0	31,2	24,3	23,7	24,7
Яйця, млн. штук	55,3	128,3	126,2	129,1	136,5

Відбулися значні зміни у структурі виробництва м'яса. Якщо у 2000 р. питома вага яловичини і телятини складала 55,6%, то у 2009 р. вона знизилася до 38,6%. Частка свинини в загальному обсязі виробництва м'яса зменшилася з 31,0% до 21,7%, а частка м'яса птиці зросла з 10,9% до 36,7%. Таким чином, птахівництво та свинарство виявилися тими галузями тваринництва, які динамічно розвивалися починаючи з 2000 р.

Свідченням значних змін у структурі розвитку тваринництва є також зміни в чисельності поголів'я різних видів тварин у сільськогосподарських підприємствах Львівської області. Чисельність поголів'я великої рогатої худоби на кінець року за досліджуваний період скоротилася з 103,5 до 27,2 тис. голів, у тому числі корів – з 36,1 до 10,8 тис. голів; свиней збільшилася з 19,8 до 104,1 тис. голів; овець та кіз – з 0,7 до 2,1 тис. голів; птиці всіх видів – з 425,2 до 3161,9 тис. голів. Поголів'я коней за цей час зменшилося з 12,4 до 1,3 тис. голів (табл. 2).

Таблиця 2

Поголів'я худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах Львівської області (на кінець року), тис. голів

Вид тварин	2000р.	2005р.	2007р.	2008р.	2009р.
Велика рогата худоба	103,5	40,6	31,9	28,6	27,2
у тому числі корови	36,1	14,3	11,6	10,7	10,8
Свині	19,8	33,6	51,1	70,0	104,1
Вівці та кози	0,7	1,0	1,3	1,5	2,1
Коні	12,4	3,8	2,2	1,5	1,3
Птиця всіх видів	425,2	1739,2	2369,9	3160,3	3161,9

Одночасно зі скороченням чисельності поголів'я усіх видів тварин у сільськогосподарських підприємствах області відбувався процес підвищення їх продуктивності. Протягом 2000-2009 рр. середній річний удій молока від однієї корови збільшився з 1913 до 3111 кг, середня річна несучість курей-несучок – з 148 до 242 штук яєць.

Основною причиною занепаду молочного та м'ясного скотарства в сільськогосподарських підприємствах є хронічна збитковість їх виробництва. Лише у 2005-2006 рр. з останніх десяти років виробництво яловичини було рентабельним, тому власники підприємств обґрунтовано позбавляються збиткових виробництв – скорочують чисельність поголів'я.

До недавнього часу скорочення обсягів виробництва в сільськогосподарських підприємствах компенсувалося його нарощуванням в особистих селянських господарствах. Однак з 2006 р. обсяги виробництва м'яса, молока, яєць в цих господарствах також почали зменшуватися, тому виникла реальна загроза втрати регіональної продовольчої безпеки.

Скотарство історично було традиційною для досліджуваного регіону галуззю тваринництва у зв'язку з тим, що для його розвитку тут склалися сприятливі природні умови, адже значна частина території відноситься до гірських та передгірських районів Карпат. Однак відродження скотарства пов'язане зі значними капіталовкладеннями, оскільки більшість тваринницьких приміщень колишніх колгоспів і радгоспів або зруйновано, або перепрофільовано. Крім того, в більшості випадків перетворилися на чагарники колишні культурні пасовища. Серед проблем розвитку галузі слід відзначити низький потенціал продуктивності наявного поголів'я корів, для покращення якого необхідно кардинально покращити селекційно-племінну роботу. Це ставить перед власниками підприємств, які хотіли б розвивати скотарство у своєму господарстві такі перепони фінансового характеру, які вони самі подолати не здатні.

Основою майбутнього розвитку скотарства в досліджуваному регіоні, на нашу думку, будуть невеликі ферми з чисельністю поголів'я корів 50-100 голів і відгодівельного поголів'я 100-150 голів. Будівництво відповідної за розмірами ферми, придбання високопродуктивних тварин і кормозбиральної техніки, а також створення культурного пасовища площею 50-70га вимагатиме кількох мільйонів гривень інвестицій. Зважаючи на високий рівень ризику при їх здійсненні, приватний капітал за збереження існуючих економічних умов не наважується на них. Тому необхідною є розробка відповідних державних програм відродження скотарства, в яких повинно передбачатися значне здешевлення довгострокових кредитів для сільськогосподарських підприємств, які розвиватимуть галузь скотарства.

В останні два десятиліття в нашій країні витримувався курс на впровадження промислових технологій виробництва яловичини. Однак усі ці різновидності технологій надміру затратні. Такі високозатратні технології не можуть собі дозволити навіть найбагатші американські фермери. Мало того, що вони вимагають великих коштів на будівництво приміщень, але й поточні затрати не можна вважати економічно виправданими.

На нашу думку, для значного зниження собівартості продукції вирощування в сільськогосподарських підприємствах з успіхом можна застосовувати так звану інтенсивно-пасовищну ресурсощадну технологію виробництва яловичини, основи якої було розроблено ще в колишньому Радянському Союзі. У той час вона практично не застосовувалася. Вона базується

на ефективному використанні природних сіножатей і пасовищ, а також засіяних кормових угідь і дозволяє обходитися при мінімальних витратах так званої екзогенної енергії – електричної, теплової, двигунів внутрішнього згоряння, енергії робочих тварин і т.д. Вона витрачається лише на заготівлю кормів та їх підвезення у стійловий період.

Для впровадження інтенсивно-пасовищної технології потрібне будівництво відгодівельної площадки найпростішої конструкції для економії капіталовкладень. З цією метою можна дещо переобладнати наявні в господарстві літні табори, використовуючи місцеві будівельні матеріали. В багатьох випадках достатньо просто піднавісу з вітрозахисними дерев'яними стінами. Дах піднавісу повинен бути двоскатним для того, щоб затримати тепло, яке виробляють тварини. Оскільки взимку в такому приміщенні температура не набагато відрізняється від температури надворі, то великого значення набуває обладнання утепленого лігва для тварин. Таким є лігво на глибокій підстилці. Його створюють за 15-20 днів до настання стійких морозів. Для цього під навісом розстеляють солом'яну різку товщиною шару в 30-40 см, після чого туди заганяють тварин на ночівлю. Наступні шари соломи розстеляють після забруднення тваринами попередніх. Це дозволяє економити значні кошти на щоденному видаленні гною, яке необхідне в сучасних типових приміщеннях. По закінченні стійлового періоду гній з піднавісів видаляють бульдозерами.

Відгодівельні площадки повинні розділятися на окремі секції. В них розміщують тварин в залежності від статі та живої маси і вгодованості.

При типових технологіях утримання відгодівельного поголів'я великої рогатої худоби великі кошти витрачаються на підвезення кормів до тварин. При інтенсивно-пасовищній системі використовується природна здатність тварин до поїдання пасовищних кормів. З цією метою різними способами стараються продовжити пасовищний період.

Таким чином, розроблені в недалекому минулому технології виробництва продукції скотарства виявляються не пристосованими до нових економічних реалій. Основним їхнім недоліком є орієнтація на неекономне витрачання ресурсів при невисокій продуктивності тварин.

Теперішні технології повинні враховувати не лише зміни в зовнішньому економічному середовищі, але й умови кожного конкретного господарства. Магістральним напрямом удосконалення технологій повинна стати їх ресурсоощадність і зниження собівартості продукції.

Державна допомога повинна передбачати також запровадження механізму компенсацій за придбання високопродуктивних тварин за кордоном, фінансування селекційно-плеїнної роботи, здешевлення кормозбиральної техніки. Всі заходи повинні відповідати вимогам СОТ щодо державної підтримки сільського господарства.

Особисті селянські господарства не зможуть вирішити проблему збільшення товарних ресурсів молока, м'яса, яєць та покращання забезпечення ними населення. Ці господарства, на нашу думку, пройшли "пік" свого розвитку кілька років тому, і значна частина господарів, вирішивши проблему виживання в

умовах кризи, шукає інших шляхів підтримання рівня життя, скорочуючи розміри свого господарства

Забезпечити високі темпи зростання чисельності поголів'я корів навіть при створенні найкращих умов для розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах не вдасться. В умовах повного занепаду селекційно - племінної роботи в сільськогосподарських підприємствах, зниження якості наявного в них поголів'я, а також низької якості поголів'я в особистих селянських господарствах організувати нормальний процес розширеного його відтворення на такій базі неможливо. Необхідна реалізація заходів, які дозволили б зробити якісний прорив у розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах.

Необхідно ефективно використати ті тваринницькі будівлі та споруди, які збереглися у процесі приватизації. Для цього слід провести їх інвентаризацію і визначити обсяги робіт та коштів, в результаті проведення яких вдасться відновити їх функціонування. Додаткове поголів'я тварин повинно бути розміщене в першу чергу в раніше збудованих тваринницьких приміщеннях.

Слід провести детальну інвентаризацію поголів'я корів, яке утримується в сільськогосподарських підприємствах та особистих селянських господарствах, з визначенням його потенційної продуктивності. Стада корів на новостворених фермах повинні поповнюватися лише потенційно високопродуктивними телицями. Названі комісії повинні провести обстеження особистих селянських господарств з метою виявлення найбільш продуктивних корів, потомство яких повинно бути використане для поповнення стада в сільськогосподарських підприємствах.

Чисельність таких тварин виявиться не значною, тому слід визначитися з необхідними обсягами ввезення високопродуктивних тварин з-за кордону. Мова йде не про сотні, а про придбання кількох тисяч високопродуктивних корів для формування племінних ферм в сільськогосподарських підприємствах Івано-Франківської області.

Висновки. Відродження скотарства в регіоні потребуватиме величезних коштів, адже втрати поголів'я за роки соціально-економічної кризи були не меншими, ніж за воєнні роки. В державному бюджеті таких коштів відшукати не вдасться. На нашу думку, суттєвим джерелом інвестицій в розвиток скотарства можуть стати кошти, зароблені трудовими мігрантами з регіону. Держава повинна провести кропітку організаційну роботу з метою залучення цих коштів у розвиток скотарства, надання відповідних гарантій, пільг тощо.

Література

1. Зінчук Т.О., Ткачук В.І. Теоретико-методологічні засади диверсифікації сільської економіки в контексті європейського досвіду /Т.О.Зінчук // Економіка АПК. – 2011. – №1. – С.27-32.
2. Месель-Веселяк В.Я., Мазуренко О.В. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України / Під наук. ред. акад. УААН П.Т.Саблука. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 198с.
3. Сухолиткий М.В. Сучасні тенденції у формуванні галузевої структури сільського господарства /М.В.Сухолиткий//Економіка АПК. – 2010. – №7. – С.31-36.

4. Шолудько О.В., Біттер О.А., Березівський З.П. Ринок продукції скотарства: проблеми і перспективи / О.В. Шолудько. – Львів: Українські технології, 2004. – 208с.

5. Яців І.Б., Яців С.Ф. Регіональний ринок м'яса: ефективне функціонування і перспективи розвитку: Монографія / І. Б. Яців. – Львів, 2008. – 185с.

Summary

Dobrovolska S.R.

Lviv State Agrarian University

**ADJUSTMENTS IN THE LIVESTOCK DEVELOPMENT IN THE
AGRICULTURAL ENTERPRISES**

The analysis of structural changes in livestock development in the agricultural enterprises of the Lviv region. Defined indicators of the dynamics of production volumes, number of animals. The basic reasons for the decline in livestock farms. Developed ways to revive the industry.

Keywords: *animal, farm, livestock, production.*

Рецензент - д.е.н., проф. Музика П.М.